

GRØNLAND OG DE INTERNATIONALE MARKEDSDANNELSER¹

Af direktør, lic. merc. *Hans C. Christiansen*,

DEN KONGELIGE GRØNLANDSKE HANDEL

1. *Stadig skiftende forudsætninger.*

Udviklingen i Grønland kan ikke længere hvile i sig selv. Den er afhængig af internationale forhold. Denne erkendelse slår mere og mere igennem i Grønland. En leder i „Grønlandsposten“'s første nummer i 1963 fastslår, at „det problem, der optager sindene mest i Grønland ved begyndelsen af det nye år, er landets eventuelle tilslutning til Fællesmarkedet.“ Internationale problemstillinger synes dermed at være rykket ind i den grønlandske hverdag. Også i Grønland gør man sig klart, at de store markedsdannelser er så vigtige for hele den fremtidige udvikling, at de har krav på koncentreret opmærksomhed. Hvilke problemer ser man da i Grønland? Også det fremgår med al ønskelig tydelighed af den nævnte artikel:

„Det er ikke underligt, at mange heroppe med angst i stemmen spørger: Hvordan skal vi kunne tage konkurrencen op med folk fra Fællesmarkedslandene, når bestemmelsen om adgangen til fælles fiskeri inden for de nationale områder træder i kraft? Vil det lykkes os at få opbygget fiskeriet inden den tid, således at det bliver konkurrencedygtigt? – Ingen tør besvare dette spørgsmål i dag.

Tilslutningen til Fællesmarkedet vil vende alt op og ned heroppe. Hvad skal der ske med KGH, når vi bliver medlem af Fællesmarkedet? Der er nogen, der har spået, at KGH ikke vil kunne eksistere under de ændrede forhold, som indlemmelsen i Fællesmarkedet vil føre med sig. Mon vareforsyningen bliver bedre, og forbrugerne bliver mere tilfredse, hvis statshandelen helt ophører? Hvordan vil det gå, når told- og afgiftssystemet bliver indført i Grønland? Hvordan mon prisniveauet bliver? Hvad med produktionen og de hermed forbundne omkostninger? – Hvad skal man gøre for at undgå, at udenlandsk kapital kommer til at dirigere Grønland?

Der er spørgsmål og problemer nok. Grønlands indlemmelse i Fællesmarkedet bliver den største afgørelse siden grundlovsændringen i 1953. Men vi må ikke handle i blinde. Alt må blive overvejet og vejet, inden vi tager det afgørende skridt.“

¹ Efter et foredrag holdt den 24.1. 1963 i Pekatigît Kalâtdlit.

Det er realistiske spørgsmål, som meget rigtigt stiller pris- og omkostningsniveau, konkurrenceevne, adgangen til råvarerne, den industrielle udvikling, kapitaltilførslen og kapitalindflydelsen i interessens midtpunkt. Det må nemlig være rigtigt ikke blot at bedømme de internationale markedsdannelse ud fra politiske og økonomisk-teoretiske synspunkter, men også efter deres faktiske indflydelse på den hverdag, vi alle skal leve.

Emnet har optaget adskillige af os i nogen tid. Vi kender vist alle landsrådets udtalelser i sagen gående ud på, at man – så vidt muligt – ønskede at kunne opretholde grønlandske særordninger². Oprindeligt gik man ud fra, at dette ville være muligt. Det samme skete jo ved Grønlands tilslutning til det såkaldte „Frihandelsområde“, også kaldet EFTA (= European Free Trade Association) eller „De ydre syv“, fordi det drejer sig om 7 lande, der ligger uden om de 6, der har dannet det såkaldte Fællesmarked³.

Der kom vældig fart over drøftelser og overvejelser, da man en gang i foråret 1962 blev klar over, at Danmarks tilslutning kunne være nært forestående – og da det samtidig oplystes, at der var mest stemning for ikke at tage særlige forbehold for Grønlands vedkommende, eller også at der ikke var mulighed for at tage forbehold.

I denne uventede hastesituation rejste vi fra KGHs side den tanke, om man ikke for Grønland kunne udvirke en forlænget overgangsfrist, måske ved slet ikke at foretage en egentlig tilslutning af Grønland, men ved at nøjes med det, man kalder associering, hvilket vil sige et venskabeligt men mere løst samarbejde – fra den nydendes side helst fortolket på den måde, at man får alle fordele, men ikke skal yde alt for meget for det.

Visse kredse tilbageviste associeringstanken som uværdig eller urealistisk. Udviklingen er jo gået en anden vej. I samme øjeblik, som forhandlingerne i Bruxelles brød sammen, taltes som alternativ løsning om både Englands og Danmarks associering, og i dag ved vi knapt nok, om der overhovedet bliver tale om nogen tilslutning – om det hele ikke ender i handelskrig – eller om man samles i 2 lejre: De 6 lande inden for Fællesmarkedet i den ene og de 7 lande uden for Fællesmarkedet i den anden.

Denne pludselige ændring i situationen har selvfølgelig givet en helt ny problemstilling – ikke mindre alvorlig men foreløbig mere alsidig og med mere tid til omtanke.

Der er stadig samme behov for oplysning om og fordybelse i Fællesmarkedsoverenskomstens bestemmelser, simpelthen fordi vi når som helst kan stå over for spørgsmålet om tilslutning.⁴

² Jfr. artiklen »Grønland og Fællesmarkedet« i dette tidsskrift nr. 10/1962, side 375.

³ De 6 Fællesmarkedslande er: Belgien, Holland, Luxembourg, Frankrig, Vesttyskland og Italien.

De ydre syv er: Norge, Sverige, Portugal, Schweiz, Storbritanien, Østrig og Danmark.

⁴ Om enkeltheder i overenskomsten kan henvises til førnævnte artikel om Grønland og Fællesmarkedet i dette tidsskrift.

Fra et grønlandsk synspunkt må det uden tvivl vurderes som en fordel, at vi får tid til at tænke over tingene. Vi var jo ved at komme ind i et hæsblæsende tempo, hvor påstande nemt kunne få lovlig stor vægt, og hvor der var ringe plads og tid for omtanke.

For at vurdere disse forhold nogenlunde retfærdigt, må man dog stadig huske, at dansk landbrug har enorme interesser i Fællesmarkedet, og at store beløb er på spil hver eneste dag. Det er vel derfor, ingen turde løbe nogen risiko for udsættelse, så længe ansvaret herfor kunne siges at hvile på os. Nu er alt dette forandret. Landbruget er rede til at vente og se, og industrien og handelen har klart taget standpunkt mod Danmarks tilslutning uden England. Politisk ligger det vel sådan, at intet parti kan tænkes for alvor at overveje denne tanke. Fra alle sider i de nordiske lande lyder kraftige røster om at søge andre udveje, og især påpeges mulighederne for en styrkelse af samarbejdet mellem „de ydre syv“.

2. Grønlands placering i markedsforhandlingerne.

Grønland er selvfølgelig kun en meget lille brik i dette store spil, men dog for Danmark en vigtig brik. På den anden side kan der vel ikke laves særordninger for hver landsdel. Derfor må det, hvis Danmark går ind i en eller anden markedsordning, principielt hævdes, at Grønland som enhver anden dansk landsdel ikke kan stå uden for. Grønland må og vil følge Danmark, fordi man som en del af riget ikke kan gøre andet – men alligevel vil vi alle gerne skabe sikkerhed for, at der tages vidtgående hensyn til Grønlands særlige erhvervsforhold og udviklingsstade. Der kan være uenighed om muligheder og midler, men jeg tror, alle til enhver tid vil være enige om, at vi bør skabe det bedst mulige udviklingsgrundlag for den grønlandske befolkning. Dette gælder ikke blot Grønlandsadministrationen, men vi ved, at det også ligger samtlige politiske partier og selvfølgelig den danske regering stærkt på sinde.

På den anden side lægger man også vægt på, at den grønlandske befolkning selv følger med, at den selv er med til at træffe beslutningerne – på rette sted og tid, og det vil i den afgørende fase sige gennem folkevalgte repræsentanter. Det er de valgte politiske repræsentanter, der skal vise vej og træffe beslutningerne. Ingen kan ganske vist i dag sige, hvad det i grunden er, vore vise mænd skal tage standpunkt til – men det skal nok hurtigt vise sig, og imens kan det være nyttigt at analysere problemerne og stille beregninger og oplysninger til rådighed.

Vi kan vist godt være bekendt at indrømme, at det er svært at forstå den internationale handels og det internationale samarbejdes problemer i deres inderste væsen. Det ser meget nemt ud, når de store optræder på slap line, men bag dem står million-

folk, hvis stræben og ønsker de al deres individualitet til trods er eksponenter for. Svært må det også være for grønlænderne at tage standpunkt til dette store spil, hvad enten det så er det politiske eller det økonomiske – og derfor skal vi nok være glade for den betænkningstid, vi nu har fået.

Da „de ydre syv“'s frihandelsområde – altså den såkaldte EFTA-organisation – og nu i 1962 „de seks“ – altså den såkaldte Fællesmarkedsorganisation – blev drøftet i Grønlands landsråd, var det første gang, udenrigshandelspolitikken præsenteredes som et problem, som den grønlandske befolknings valgte repræsentanter skulle tage standpunkt til. I dag er problemstillingen i al sin uvished stort set den samme. Landsrådet ville med god sindsro én gang til kunne fremsætte de samme udtalelser – i samme sikre overbevisning om, at regeringen ville bestræbe sig på at opnå det bedst mulige. Lad os da her – til vejledning måske for senere afgørelser – søge at gøre os forudsætningerne og vanskelighederne klart.

3. Grønlands afhængighed af international handel.

Det kunne være nærliggende at spørge, hvorfor Grønland i det hele taget skal drages ind i så indviklet en diskussion. Grunden er den enkle, at Grønland i dag ikke kan eksistere uden international handel, d. v. s. handel med fremmede lande. Det er den gamle historie om, at sælen ikke længere giver befolkningen føde, klæder, lys og varme. Det er der for mange folk og for få sæler til. Selv om der var bedre balance mellem sæler og folk, ville man i dag vel ikke nøjes med det, som sælen kan give. Man ville ønske behov tilfredsstillet, som kun kan tilfredsstilles med varer ude fra, og d. v. s. at man må handle med udlandet. Hvis erhvervslivet bygges på fiskeforekomst – og det er Grønland nødt til at gøre – så er handelen med udlandet tilmed en livsnødvendighed.

Forbindelsen med Danmark er ikke tilstrækkelig. Af alle de varer, der leveres fra Grønland, sælges kun 15–16 % i Danmark. Enkeltheder om salgets store spredning fremgår af tabel 1. Ca. 85 % af afsætningen uden for Grønland sælges på verdensmarkedet, i international konkurrence. Der foreligger ikke tilsvarende tal for forsyningstjenesten i Grønland, altså for udhandlingen. Også her kommer dog et væld af varer fra verdensmarkedet, selv om procenten ikke kan være nær så høj.

Det viser, at Grønlands økonomi præges af en ganske enestående afhængighed af verdenshandelen, og vi ved, at den ikke vil blive mindre i de kommende år. På 5–6 år har vi – som det fremgår af tabel 2 – fordoblet afsætningen af grønlandske produkter. I 1962 nåede vi et nyt rekordbeløb på 52 mill. kr. Det er over 60 % stigning på 2 år. I løbet af de næste 5–6 år regner vi med endnu en gang at fordoble omsætningen. Men vi kan kun sælge denne stigende produktion med tilfredsstillende økonomisk resultat, når verdensmarkedet står nogenlunde åbent for os.

4. Told og andre hindringer for grønlandsk eksport.

Som bekendt har verdensmarkedet aldrig været helt frit og åbent. Lige siden oldtiden har det være en yndet trafik at lægge told på for at skaffe penge i importlandets statskasse – men også for at beskytte den hjemlige industri – eller man bremser på anden måde enkelte landes import for at gavne andres eller for at fremme egen produktion.

Hvis eksportlandet er ene om produktionen – d. v. s. hvis det har et produktionsmonopol – kan det forme sig så heldigt, at forbrugerne i importlandet må betale, hvad tolden koster. Når vi ser bort fra kryolitten, må vi dog sige, at Grønland ikke er ene om nogen produktion – og så bliver det nemt leverandørlandet, der må betale regningen. I leverandørlandet kan det sjældent blive andre end producenterne, og det vil i vort tilfælde sige fiskerne og arbejderne, der må finde sig i lavere priser og lavere løn – hvis de da ikke vil leve af statsunderstøttelse, og det forudsætter måske endda, at internationale aftaler overhovedet tillader dette.

Desuden har forbrugerne jo ofte deres bestemte prisidéer. Lad os sige, at vi i Grækenland får 2 kr. pr. kg saltfisk. Hvis den græske stat ville lægge 50 øre told på, og hvis forbrugerne skulle betale prisen, så ville fisken komme til at koste 2,50 kr. Dermed kan den blive for dyr i forhold til landets eget fiskeri – og det er meget betydeligt. Således er i løbet af den sidste halve snes år udviklet et betydeligt højsøfiskeri, hvis vigtigste fangstområde ligger omkring Azorerne, og som årligt tilfører Grækenland dobbelt så store mængder frossen fisk som hele landets forbrug af saltfisk.

Det er også tænkeligt, at vor fisk bliver for dyr i forhold til kyllinger fra USA eller lammekød fra New Zealand, som i dag er saltfiskens alvorligste konkurrenter, fordi fryseteknikkens udvikling har gjort det muligt, at de også prismæssigt kan konkurrere med den grønlandske fisk.

Vi ville altså komme i en højst ubehagelig klemme. Hvis vi alligevel ville opretholde salget, måtte vi måske nedsætte prisen, og d. v. s. at vore producenter, fiskere og arbejdere, ville få mindre for arbejdet – hvis vi da ikke kan finde andre markeder, men det er nemmere sagt end gjort, fordi der er grænser for, hvem der overhovedet vil spise saltfisk i dag.

5. Frihandel og handelsrestriktioner afløser hinanden.

Hvis nu alle lande, f. eks. fordi statskassen altid har brug for penge, giver sig til at opkræve told, så bliver varerne dyrere alle vegne. Den situation har verden været i nogle gange. Så plejer der at komme kloge mænd, der ikke blot med rette påpeger,

TABEL 1.

KGHs eksport af grønlandske

	Frysefisk				Saltfisk og klipfisk				Stokfisk				Saltet hellefisk og øvrige saltede fiskeprodukter				Rejekonserves			
	1961 1000 o/o kr.		1962 1000 o/o kr.		1961 1000 o/o kr.		1962 1000 o/o kr.		1961 1000 o/o kr.		1962 1000 o/o kr.		1961 1000 o/o kr.		1962 1000 o/o kr.		1961 1000 o/o kr.		1962 1000 o/o kr.	
Danmark	791	7,9	1238	9,9	...	...	22	...	...	...	4	0,2	885	70,7	993	74,8	3031	50,2	4193	49,4
Belgien	336	3,3	368	3,0	...	...	...	...	...	...	...	...	295	23,6	199	15,0	...	...	...	...
Brasilien	...	...	...	...	4049	23,7	5748	30,6	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
England	646	6,4	1625	13,0	245	1,4	403	2,1	...	...	...	...	...	...	...	...	354	5,9	873	10,5
Finland	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	9	0,1	107	1,3
Frankrig	163	1,6	225	1,8	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	204	3,4	126	1,5
Ghana	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	77	1,3	74	0,9
Ghaza	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	5	...	57	0,7
Grækenland	4	0,1	...	...	7383	43,8	7390	39,5	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	5	...
Holland	89	0,9	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	6	0,1	5	...
Italien	...	...	...	...	935	5,5	1614	8,6	...	...	...	...	...	...	...	...	130	2,2	219	2,6
Kenya	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	28	0,5	60	0,7
New Zealand	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	46	0,8	19	0,5
Nigeria	...	...	...	...	...	...	...	...	1661	100,0	2077	99,6	...	...	...	...	74	1,2	96	1,1
Norge	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Rhodesia	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	24	0,4	88	1,0
Schweiz	...	...	...	...	85	0,5	146	0,8	...	...	4	0,2	...	...	...	...	85	1,4	241	2,8
Spanien	...	...	221	1,8	3680	21,6	2800	14,9	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	8	0,1
Sverige	127	1,3	315	2,5	...	...	...	...	...	...	...	...	39	3,1	85	6,4	107	1,8	153	1,8
Sydafr.Union	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	64	1,1	124	1,5
USA	7712	76,8	8455	67,9	...	...	...	...	...	...	...	...	33	2,6	40	3,0	1132	18,7	944	11,1
Vesttyskland	177	1,7	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	11	0,8	446	7,4	795	9,4
Østrig	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	11	0,1
Div. markeder	...	...	7	0,1	675	4,0	651	3,5	...	...	...	...	...	...	...	...	217	3,5	302	3,5
Total	10045	100,0	12454	100,0	17052	100,0	18774	100,0	1661	100,0	2085	100,0	1252	100,0	1328	100,0	6039	100,0	8500	100,0

at dette er ganske meningsløst, men som også finder gehør for disse synspunkter. Og så giver man sig til gensidigt at ophæve eller nedsætte tolden. Så bliver handelen friere, og derfor taler man om frihandel.

For godt 100 år siden gik en sådan frihandelsbevægelse hen over Europa. Man ophævede told og indførselsforbud og lignende. Så kom der igen en lang periode, hvor alle lande lagde stadig højere told på stadig flere varer – og når told ikke var tilstrækkelig, søgte man at bremse indførslen på anden måde. Det blev så meningsløst og så generende for al udvikling, at vi i dag oplever en ny frigørelsesbevægelse. Både EFTA og Fællesmarkedet bæres frem af denne udviklingsbølge.

Denne bølge har groet sig stærk i den opadgående konjunktur, som hele Vesteuropa har levet i siden krigens afslutning. Der har været stigende beskæftigelse, stigende produktion, gode indtægter, voksende efterspørgsel, og derfor overalt mangel på kvalificeret og tildels også ukvalificeret arbejdskraft. Så gælder det om at bruge arbejdskraften fornuftigt, d. v. s. der, hvor den giver det største udbytte – og det er jo ikke i de beskyttede industrier, fordi det er derfor, de har beskyttelse behov.

produkter til forskellige lande

Frosne lammeprodukter		Skind og huder		Fjerprodukter		Animalske olieprodukter		Total	
1961 1000 kr.	1962 1000 % kr.	1961 1000 kr.	1962 1000 % kr.	1961 1000 kr.	1962 1000 % kr.	1961 1000 kr.	1962 1000 % kr.	1961 1000 kr.	1962 1000 % kr.
483*	46,3	248*	28,7						
461	44,2	434	50,2	422	8,9	707	11,0	7	2,7
...	...	...	...	...	...	...	...	10	5,2
...	...	...	...	...	...	...	...	715	36,3
...	...	...	...	...	...	...	...	663	45,3
23	2,2	54	6,3	162	3,4	818	12,7	6795	15,4
...	...	...	...	...	...	...	...	631	1,4
...	...	...	...	...	...	...	...	4049	9,2
...	...	...	...	...	...	...	...	5748	11,0
...	...	...	...	...	...	...	...	1487	3,4
...	...	...	...	...	...	...	...	3793	7,3
...	...	...	...	...	...	...	...	14	0,3
...	...	...	...	...	...	...	...	134	0,3
...	...	...	...	...	...	...	...	955	2,2
...	...	...	...	...	...	...	...	743	1,4
...	...	...	...	...	...	...	...	77	0,2
...	...	...	...	...	...	...	...	74	0,1
...	...	...	...	...	...	...	...	5	0,1
...	...	...	...	...	...	...	...	57	0,1
...	...	...	...	...	...	...	...	7387	16,9
...	...	...	...	...	...	...	...	7395	14,2
...	...	...	...	...	...	...	...	295	0,7
...	...	...	...	...	...	...	...	51	0,1
...	...	...	...	...	...	...	...	1095	2,5
...	...	...	...	...	...	...	...	1849	3,6
...	...	...	...	...	...	...	...	28	0,1
...	...	...	...	...	...	...	...	60	0,1
...	...	...	...	...	...	...	...	46	19
...	...	...	...	...	...	...	...	1735	3,9
...	...	...	...	...	...	...	...	2173	4,2
...	...	...	...	...	...	...	...	785	1,8
...	...	...	...	...	...	...	...	126	0,2
...	...	...	...	...	...	...	...	24	88
...	...	...	...	...	...	...	...	88	0,2
76	7,3	128	14,8	102	2,2	261	4,1	...	...
...	...	...	...	...	...	...	...	348	0,8
...	...	...	...	...	...	...	...	780	1,5
...	...	...	...	...	...	...	...	3680	8,4
...	...	...	...	...	...	...	...	3029	5,8
...	...	...	...	...	...	...	...	273	0,6
...	...	...	...	...	...	...	...	838	1,6
...	...	...	...	...	...	...	...	64	124
...	...	...	...	...	...	...	...	9363	21,4
...	...	...	...	...	...	...	...	9636	18,6
...	...	...	...	...	...	...	...	3626	8,2
...	...	...	...	...	...	...	...	4901	9,4
...	...	...	...	...	...	...	...	348	0,8
...	...	...	...	...	...	...	...	174	0,3
...	...	...	...	...	...	...	...	953	2,2
...	...	...	...	...	...	...	...	1180	2,3
1043	100,0	864	100,0	4743	100,0	6441	100,0	259	100,0
192	100,0	1969	100,0	1463	100,0	44063	100,0	52101	100,0

Færøerne

Konjunkturer er jo noget indviklet og mærkværdigt noget. De kan vel nok forklares, men det har sine vanskeligheder at trænge ind til deres inderste væsen – og derfor har det været svært at styre dem. Lad os her nøjes med at sige, at gode konjunkturer er gode tider, hvor der er god beskæftigelse, og hvor lønninger og priser er høje. Det er sådanne gode konjunkturer, der har arbejdet for dem, der er gået ind for større frigørelse af den internationale handel, og dermed for en mere hensigtsmæssig placering af arbejdskraften.

Det er en lidt forenklet forklaring, men den vil måske kunne give et indtryk af den økonomiske baggrund for Fællesmarkedstankens succes.

6. Politiske overvejelser.

Dertil kommer selvfølgelig også politiske overvejelser – og argumenterne for nærmere sammenslutning har også her vist sig langt mere tungtvejende, end hvad der kunne tale imod.

Oprindelig var der adskillige politiske betænkeligheder. Det kom klart til udtryk, da man ved siden af de 6, der kunne danne Fællesmarkedet, skabte den europæiske samarbejdsorganisation af andre 7 lande, hvis kendingsbogstaver er EFTA. Den ønskede at være mere moderat og at bevare langt større selvstændighed for de tilsluttede lande.

7. Er der grund til at søge opnået en særordning for Grønland?

Man vil huske, at der for Grønland blev lavet en særordning under EFTA. Vi kom først med noget senere, og ret vidtgående forbehold muliggjorde opretholdelse af grønlandske særordninger, hvilket var ønsket af landsrådet. Landsrådet har ønsket, at tilsvarende forbehold – så vidt muligt – også tages over for Fællesmarkedet, men et af spørgsmålene er netop, om det er muligt at tage sådanne forbehold.

Man har hævdet, at dette ikke ville være muligt. Det skal man nu ikke være så sikker på, men den diskussion kan vi for øjeblikket vist godt stille i bero. Derimod kan det stadig være nyttigt, at vi gør os klart, om vi, hvis forhandlingerne med Fællesmarkedet skulle tage en ny drejning i retning af Danmarks tilslutning, overhovedet ønsker taget grønlandske forbehold – og i givet fald hvilke.

8. Direkte økonomiske problemer.

For at tage standpunkt til det, kunne man spørge, hvad en tilslutning til Fællesmarkedet ville betyde – f. eks. økonomisk. Det har vi selvfølgelig lavet en del beregninger over⁵. Det toldbeløb, der skal betales på grønlandske varer i de nuværende Fællesmarkedslande, ligger over ½ mill. kr. Og for „de ydre syv“s vedkommende drejer det sig om ¾ mill. kr. Hvis der i Grækenland skulle betales told på den grønlandske saltfisk efter Fællesmarkedets todsatser, så drejer det sig om næsten 1 mill. kr. Hvis man tænker den lidt aparte tanke, at Danmark var inden for Fællesmarkedet og Grønland uden for, og at der skulle betales told på import af grønlandske varer til Danmark, så ville det med Fællesmarkedets satser dreje sig om en toldbelastning på næsten 1½ mill. kr. – men den tanke er nok lidt for langt ude.

Et andet spørgsmål, der har været drøftet, er, om det kan tænkes, at der ved import til Grønland af spansk salt, som vi bruger ved saltfiskproduktionen, skulle betales Fællesmarkedtold, hvis Grønland blev medlem af Fællesmarkedet sammen med Danmark. Det kan i høj grad tænkes. Det ville dreje sig om en toldbelastning omkring 1 mill. kr. – forudsat selvfølgelig, at det ikke lykkedes at lave en særordning med fritagelse for opkrævning af denne told.

⁵ Enkeltheder fremgår af tabel 3.

Der er altså en hel del økonomiske problemer, hvad enten vi er med i Fællesmarkedet, eller vi ikke er med. Stort set tror jeg, man kan sige, at disse problemer er lige store, og det vil sige, at de kan gå lige op mod hinanden.

9. Ønsket om grønlandske særordninger.

Det, der tæller nok så meget, er derimod de af landsrådet omtalte særordninger, og frem for alt det, der ligger bag ved dem, nemlig hensynet til den økonomiske udvikling, frem for alt til den grønlandske befolknings udvikling i de kommende 10–20 år.

Om de såkaldte grønlandske særordninger vil jeg blot sige så meget, at vi selvfølgelig ved, at de eksisterer. De har landsrådets tilslutning og er vedtaget af folkettingen, og de skal selvfølgelig administreres af en eller anden. Ordninger af en hvilken som helst art kan altid kritiseres, og de folk, der skal administrere dem, må vide, at denne kritik nemt kan rettes mod dem personligt, men der er ingen grund til at fortvivle over det – og frem for alt gør kritikken i sig selv jo ikke ordningerne overflødige.

Man kan godt kalde de grønlandske særordninger for restriktioner, men at det skulle være særlig vidtgående, grimme monopoler og den slags, det er en gammel skrøne, som længe har hørt fortiden til. Der findes i realiteten i Grønland næppe så mange restriktioner på erhvervsområdet som hernede eller i andre europæiske lande. Derfor foregår der da også en rivende udvikling indenfor den private sektor. Man skal være slået med blindhed, hvis man ikke kan se, at der foregår en særdeles bemærkelsesværdig overgang fra den offentlige til den private sektor. I sin politiske

TABEL 2.

KGHs salg af grønlandske produkter

år	mill. kr.
1953	18,4
1954	17,4
1955	18,5
1956	22,1
1957	20,1
1958	27,2
1959	31,1
1960	31,3
1961	44,2
1962	52,1

iver må man blot ikke overse, at der er en lang række ganske naturlige hindringer. F. eks. dette, at alt for få danske hernede fra kan tænke sig at knytte deres personlige fremtid til en tilværelse i Grønland — eller at det selvfølgelig kræver tid at uddanne, oplære og skole den grønlandske befolkning, som Grønlands fremtid vel først og fremmest skal bygges på. Giv grønlænderne et passende åremål til at vokse ind i den ny tid, så skal ved fælles hjælp udviklingen nok komme igang. Farten er stor nok endda.

Udviklingens fart bestemmes selvfølgelig ikke af en eller anden mystisk reaktionær holdning, men simpelthen af den grønlandske befolknings ønsker om ændring af bestående forhold, dens evne til at udvikle sig og vokse ind i udviklingen, og selvfølgelig af den tilslutning og forståelse, som udviklingsprogrammerne møder hernede og i Grønland. Alt tyder på, at det står såre vel til med alle disse forhold. Det er derfor, vi kan konstatere den kraftige fremgang.

10. Er særordninger i strid med ønsket om ligeberettigelse?

Tilbage til spørgsmålet om mulighederne for at tage særlige grønlandske forbehold under eventuelt kommende Fællesmarkedsforhandlinger — eller rettere, om vi har nogen interesse i at tage forbehold. Man har også hævdet, at grønlænderne ikke ønsker, at der skulle tages forbehold, fordi man derved kunne komme til at give udtryk for, at Grønland ikke har fuldt ligeberettiget status i det danske fællesskab. Heller ikke dette kan være rigtigt. Landsrådets vedtagelser siger det modsatte. Man har — stadig: såfremt det er muligt — ønsket frie hænder til at oprette særordninger, hvis og såfremt man anser det for ønskeligt. Dette forekommer at være en særdeles fornuftig vedtagelse. Om den så kan realiseres, det er et andet og det næste vigtige spørgsmål, og det må indrømmes, at det er vanskeligt at afgøre på forhånd — stadig forudsat, at det overhovedet bliver aktuelt.

Eventuelle forbehold — under kommende Fællesmarkedsforhandlinger eller måske også under kommende forhandlinger med „de ydre syv“, der pludselig kan vågne til dåd — kan vel næppe holdes så generelt som landsrådets formulering. Skal de på den anden side præciseres nærmere, så må man se nøje på erhvervslivets forudsætninger, på udviklingsplanerne og mulighederne for at realisere dem indenfor rimelig tid, og ikke mindst vel på befolkningens udviklingsmuligheder og dens ønsker.

11. Fiskeriets råstofgrundlag og udviklingsprogram.

Vi kan godt begynde med de naturlige forudsætninger. Havet ud for Grønland er en af råstofkilderne til verdens forsyning med levnedsmidler. Den stigende levestandard verden over medfører, at disse råstofkilder drages med ind i den fælles husholdning. Spørgsmålet er ikke, om disse råstofkilder skal udnyttes. Enhver kan

se, at de bliver udnyttet, men også at stadig flere nationers både går ind i fiskeriet omkring Grønland. Fra 1960 til 1961 steg det samlede internationale fiskeri ud for Grønlands vestkyst fra 294.000 tons til 414.000 tons. Alene det tyske trawlfiskeri i vestgrønlandske farvande er tredoblet fra 1960 til 1961, nemlig fra 47.000 tons til 142.000 tons, og torskefiskeriet alene har de på dette ene år forøget fra 22.000 tons til 83.000 tons. På ét år har altså en enkelt nation forøget sine fangster ud for Grønland med et kvantum, der svarer til det dobbelte af den grønlandske totalproduktion. Fiskeriet ud for Grønlands kyst er altså i voldsom stigning, men spørgsmålet er, på hvilken måde den grønlandske befolkning mest hensigtsmæssigt for den selv og mest gavnligt for den selv kan drages ind i denne udvikling.

Vi kender planerne. De er gode nok, hvad enten man taler om kommissionsbetænkningen af 1950 eller dens forlængelse, som vi har det udtrykt i industriprogrammet, som om meget kort tid vil få en yderligere forlængelse med det industriprogram II, som vi allerede arbejder stærkt på. På denne baggrund ved vi, at fiskeriets udvikling er et grønlandsk nøgleproblem. Uanset om vi er med i Fællesmarkedet eller ej, må der derfor ske visse ting på fiskeriområdet. Den ene ting er flytning af fiskerigrænserne. Den er nær forestående, men det er jo kun en højst begrænset sikring, hvis vi går ind i Fællesmarkedet. Ganske vist er alle detailspørgsmål om Fællesmarkedets fiskeripolitik og dets erhvervspolitik i almindelighed endnu ret uafklaret. Det er jo ikke længe siden, at dansk forhandlingstaktik så åbenlyst gik ud på at komme med til forhandlingsbordet for at præge beslutningerne, men da vi nu er sat uden for, kunne det måske være nyttigt nok at afvente en afklaring af problemerne.

Danmark har efter sagens natur betydelige fiskeriinteresser, men de kan stilles i skyggen af andre erhverv. For Grønland alene derimod er problemstillingen overordentlig ensidig. Fiskeriet betyder alt for den grønlandske erhvervsudvikling. Derfor må vi lytte med særlig opmærksomhed, når fremstående ledere af Fællesmarkedsorganisationen udtaler, at de venter vidtgående frihed for fiskeriet med indbyrdes fri adgang til fiskeri inden for territorialområdet, fri landingsret og fri etableringsret.

Det kan vel også roligt indrømmes, at vi en lille stund ånder lettet op i denne Fællesmarkedshastværkets uventede forhandlingspause. I alt fald er det jo helt sikkert, at en så dramatisk problemstilling ikke i overskuelig tid og slet ikke med så bydende styrke vil opstå under EFTA – selv om samarbejdet under „de ydre syv“ skulle blive styrket væsentligt efter den sidste tids begivenheder.

12. Erhvervsfrihed nu eller senere?

Af de citerede udtalelser fremgår allerede, at det synes svært at skille fiskerirettigheder ud fra landingsret og etableringsret. Sådanne rettigheder er svært reguleret

hernede, og det er tilfældet i alle lande. Tilsvarende regulering findes selvfølgelig også i Grønland. Vi bekender os til en erhvervspolitik, der skal føre frem til større frihed. Men jeg tror ikke, at man ønsker ubetinget frihed kun for princippets skyld, men fordi vi tror, at den vil gavne grønlænderne.

Også dansk administration har jo altid gerne villet tage særlige hensyn til den grønlandske befolkning. Vi mener, at erhvervslivet i Grønland ikke blot skal udvikles til glæde for hvemsomhelst, men at det skal udvikles til glæde og gavn først og fremmest for den grønlandske befolkning.

Ingen kan være i tvivl om, at meget vidtgående erhvervsfrihed i det lange løb kan være gavnlig for alle, og også for Grønland. Forholdet er bare det, at vi selvfølgelig skal have den grønlandske befolkning med, at vi skal have vort udgangspunkt i befolkningens udvikling og uddannelse og i tekniske og økonomiske forudsætninger, at vi ikke blot skal tænke på virkningerne ud i en fjern fremtid, men at vi også må tænke på den nulevende generation, på dagen i dag og dagen i morgen.

Det ligger klart for dagen, at den grønlandske befolkning udviklingsmæssigt ikke står stille, men at den går frem i forbavsende fart. Derfor kan der heller ikke være tvivl om, at der er én ting, der er mere brug for end noget andet, og det er tid.

Al udvikling, som bygger på menneskelig viden, dygtighed og erfaring, kræver tid. Det ser vi klart af de europæiske landes og af andre landes historie. Men den pædagogiske og økonomisk-tekniske udvikling i Grønland er kun sket i sneglefart igennem i al fald 100 år. Der er kun gået 10-12 år, siden man brød med total afspærring og monopolisering. Der er nået overordentlig meget på denne korte tid. Hvert år kan vi konstatere, at udviklingen går i store spring. Alligevel er der et godt stykke vej tilbage, inden Grønlands økonomi står nogenlunde på linie med de andres. Tilslutning til Fællesmarkedet ville derfor kræve en kraftig forcering af udviklingstempoet. Dette kunne teknisk volde besvær, og det kan med nogen sikkerhed forudses, at det ville rejse mange menneskelige problemer.

Det er derfor, jeg har gjort mig til talsmand for, at man i al fald burde gøre et forsøg på at opnå en forlænget overgangstid, ikke for at bevare noget, der bør falde, men for at give den grønlandske befolkning og den del af erhvervslivet, som grønlænderne selv medvirker i, mulighed for den udvikling og tilpasning, som der uden tvivl i høj grad er brug for. Det er jo muligt, at vi nu får denne tilpasningstid.

Idéen er jo ikke ny, eftersom hele den nyordning, der kom i 1950, bygger på tanker om ændring, overgang og tilpasning. Vi befinder os derfor midt i en sådan ændrings- og overgangstid, der præges af stadig større afhængighed af international handel, men også af efterhånden ganske tilfredsstillende resultater.

13. Udviklingsarbejdets resultater motiverer en forlænget overgangstid.

Produktionsfremgangen i mængde er allerede nævnt. Med denne produktionsstigning er selvfølgelig også fulgt andre resultater, som ikke altid træder lige klart frem. Jeg vil driste mig til at nævne lønningerne, hvor der er ved at ske en udvikling af virkelig betydning ved voksende overgang til akkordsystemer og lignende.

Vi har inden for KGH i 1962 i vore industrivirksomheder udbetalt arbejderløninger for 3 mill. kr., men heraf er ca. 2 mill. kr. udbetalt som akkordløninger, og det har selvfølgelig givet arbejderne langt større indtægter end det, der kommer til udtryk i de foreliggende overenskomster. I Christianshåb-fabrikken f. eks. lå i 1962 den gennemsnitlige akkordfortjeneste 50 % over normal timeløn. I Sukkertoppen-fabrikken lå den endog 100 % over normal timeløn.

På samme måde har arbejdet med rationalisering af skibsekspeditionerne i de sidste 4 år gjort så gode fremskridt, at rederivirksomheden har sparet omkring 1 mill. kr. om året på det. Derved har vi kunnet undgå væsentlige fragtførhøjelser, men samtidig er de grønlandske havnearbejders indtægter sat betydeligt i vejret, så de alle de steder, hvor de nye akkorder virker, i gennemsnit ligger 100 % og mere over normal timeløn.

Bag disse resultater ligger hele tiden det store spørgsmål om menneskematerialets tilgang og uddannelse. Kan vi følge med i uddannelsen, så kan vi også skabe gode arbejdspladser. Samtidig har vi kunnet vise, at der kan skabes rentable virksomheder. De to ting følges ad ganske af sig selv. Det kræver ingen lovændring eller særlige foranstaltninger, men er en følge af hele det økonomiske spil og af den målsætning, KGH arbejder efter.

De samme fabrikker, som giver gode lønninger, giver i dag også overskud. Endnu i 1960 gav fabriksvirksomhederne tilsammen 720.000 kr. i underskud, i dag giver de overskud. I 1961 var det lige så stort som underskuddet i 1960, nemlig 757.000 kr.

Når vi først kan føre sådanne realistiske beviser for, at visse virksomhedsformer, og det er de egentlige industrivirksomheder, kan drives rentabelt i Grønland, så kommer overgangen til det private erhvervsliv næsten af sig selv. Ingen må da vente at kunne interessere privat kapital, hvis der ikke er en rimelig chance for passende udbytte.

Et eksempel herpå er Godthåb-anlægget, der vil blive overtaget af et lige oprettet aktieselskab, som fuldstændig beherskes af privat kapital – og det bliver ikke et enestående eksempel. Jeg nærer ikke tvivl om, at Godthåb-eksperimentet vil lykkes – og når det først bliver klart, vil vi i meget hurtigt tempo kunne gå videre: Til Frederikshåb, til Julianehåb, til Nanortalik og måske også til andre byer – og dette er en udvikling, der ikke ligger ud i en fjern fremtid. Jeg forudser, at den vil kunne fuldbyrdes i de kommende 10 år.

Man har sagt, at producenterne, altså frem for alt fiskerne, ikke er fulgt med i denne udvikling. Hvis man ser på erhvervsgrupperne i deres helhed, holder dette næppe stik, men jeg erkender da fuldt ud, at man skal være varsom med kun at tale om helhed og gennemsnit. Ser man på de enkelte pladser, så må man vist erkende, at fiskerne f. eks. ikke har haft de samme muligheder for belønning af ekstraordinær indsats som den, arbejderne har haft. Jeg vil dog gerne påpege, at der på dette punkt er en meget væsentlig ændring, der er umiddelbart forestående.

Ligesom der bag akkordsystemer og præmiesystemer jo ligger den idé, at arbejderen bør have andel i de fordele, som produktionsvirksomheden opnår, således kunne man sige – og det er sagt fra fremstående grønlandsk side – at f. eks. fiskerne burde have adgang til i gode fiskeriområder at få part i de bedre indtjeningsmuligheder. Det har vi selvfølgelig været opmærksomme på, og vi har prøvet at lede udviklingen den vej. En alt for svag prisdifferentiering var det første skridt. Udbyttedeling og vinterpriser var de næste. Alle disse nydannelser bør udbygges – og ganske især udbyttedelingen, fordi den er egnet til at fremme den fælles interesse i effektiv produktion.

Dette er dog ikke alt. Men det, som jeg frem for alt tænker på, er den prishævning, som er direkte tilsigtet med Godthåb-ordningen, for derved at skabe eksistensmulighed for større både, som er forudsætningen for en virkelig fremgang i det grønlandske fiskeri. Godthåb-selskabet står frit i sin prispolitik. Det må forudses, at dette selskab, for at skaffe den for rentabiliteten nødvendige tilførsel af fisk, vil føre en langt mere elastisk prispolitik, end KGH hidtil har kunnet gøre. Det er muligt, at man vil tilstræbe en ret kraftig sæsonvariation af indhandlingspriserne. Man må kunne regne med, at indhandlingsprisen for torsk (med hoved, uden indvolde) i årsgennemsnit ikke kommer til at ligge under 40 øre, og muligvis vil man i årsgennemsnit komme til at ligge op imod 50 øre pr. kg.

Hvis de anlæg, som administreres af KGH, og som har lignende indretning og kapacitet, ikke kan følge med i denne prisudvikling, vil der ske en almindelig tilflytning af større både til de uafhængige anlæg – og KGH kommer til at savne sin part hårdt: I Narssaq og Sukkertoppen straks, i Holsteinsborg i 1964 og i Frederikshåb i 1965. For at sikre fisken til disse større industrianlæg og dermed disse anlægs rentabilitet, bliver KGH derfor simpelthen nødt til på disse pladser stort set at følge samme prispolitik.

Det samme vil ske på alle de steder, hvor der efterhånden etableres moderne industrianlæg, hvis rentabilitet er afhængig af store råvaretilførsler. Vi står altså her med et klart eksempel på, at den industrielle udvikling, som vi nødvendigvis må gå ind i, hvis vi vil føre Grønland ind i en konstruktiv erhvervsudvikling, næsten af sig selv fremtvinger pris- og lønstigninger på de store produktionssteder. Det, som

TABEL 3.

	<i>Værdi af KGHs eksport til forskellige markedsområder</i>			<i>Beregnet told-belastning på basis af nuværende salg og Fællesmarkedets fællestarif</i>		
	1960 1000 kr.	1961 1000 kr.	1962 1000 kr.	1960 1000 kr.	1961 1000 kr.	1962 1000 kr.
1. Nuværende EEC-lande	6.315	7.140	8.153	496	510	611
2. England, Norge	721	1.644	3.919	69	222	526
3. Sverige, Schweiz, Østrig, Portugal	1.005	1.148	2.015	87	101	239
4. Grækenland	6.889	7.322	7.390	896	952	961
5. Danmark	4.678	7.073	8.993	658	1.156	1.445
I alt	19.608	24.327	30.470	2.206	2.941	3.785
Øvrige lande	11.138	20.179	22.152			
Total	30.746	44.506	52.622			

er væsentligt, er, at vi har nået det stade, hvor der ikke til hvert eneste lille skridt på udviklingens vej kræves politiske beslutninger og politisk dirigering, men at det nu er økonomiske kræfter, der virker.

Hvad har alt dette så at gøre med internationalt samarbejde, med Fællesmarkedet og EFTA? Jo, alt dette danner grundlaget for Grønlands deltagelse i dette internationale samarbejde, fordi alle disse virksomheder kommer til at arbejde for det internationale marked. Det er der, vi skal finde afsætning for de mange nye produkter.

Spørgsmålet er så, om disse nye virksomheder er stærke nok til at kunne gå ind i den internationale konkurrence. For øjeblikket føler vi os stærke nok. Vi føler, at vi med fællesudvalg og andre samarbejdsudvalg, med udbyttedeling i fabrikkerne til gavn for producenterne og med udvikling af akkordsystemer og lignende til gavn for arbejderne har fået redskaber i hænde, som sikrer den grønlandske befolknings interesse og aktive medvirken, og frem for alt også dens videre udvikling.

Det er dette erhvervsgrundlag, der giver den grønlandske befolkning lov til at se fremtiden fortrøstningsfuldt i møde, og måske også med store forventninger. Faktisk gennemgår den grønlandske befolkning i disse år en udvikling, som er ganske enestående.

Jeg tror på, at den grønlandske befolkning evner at leve op til en ny tids krav, at vi i de kommende 10–20–25 år vil se grønlændere i stort tal overtage ledende poster i Grønlands erhvervsliv. Spørgsmålet er blot, om denne linie også kan gennemføres, hvis den fulde frihed for ikke blot grønlænderne, men for hvemsomhelst – f. eks. indenfor Fællesmarkedet – kom over Grønland med ganske få års varsel.

Jeg indrømmer ærligt, at jeg nærer alvorlig tvivl – og jeg vil især påpege to vanskeligheder. Den ene er den, at befolkningen befinder sig i en overordentlig krævende uddannelsesproces, og at der må være grænser for, hvor store krav der kan stilles. Den anden er den, at den grønlandske industri er overordentlig ung. Den er kun i sin vorden og derfor en spød og sart plante, som der kan være al mulig grund til at hæge om. Iøvrigt hænger de to ting jo sammen. I realiteten er industriens udvikling afhængig af befolkningens udvikling – forudsat selvfølgelig at det er den grønlandske befolkning, der skal være bærende kraft. Derfor tror jeg, det i høj grad er et spørgsmål, om tempoet overhovedet kan forøges yderligere. Derfor opstod tanken om eventuelle overgangsordninger og forlængede tilpasningsfrister.

Disse tanker kan stadig blive aktuelle, fordi de internationale forhold og den tekniske udvikling kræver samarbejde i større politiske enheder eller grupper. Principielt er der i denne henseende ingen forskel, hvad enten man taler om EFTA eller Fællesmarkedet.

14. Er grønlandske særordninger en realistisk mulighed?

Med henblik herpå vil jeg til afslutning gerne sige, at jeg er overbevist om, at man med udfoldelse af en passende forhandlingsdygtighed i givet fald må kunne vinde gehør for grønlandske særønsker. Inden for EFTA er der jo ført håndgribeligt bevis for det, men jeg mener også, at man kan påvise en betydelig smidighed inden for Fællesmarkedet.

Som eksempel kan nævnes den græske associeringsaftale. Den gav Grækenland alle fordele straks, medens der for Grækenlands modydelse blev fastsat frister på 12 år og 22 år – og mere har vi næppe brug for i Grønland.

Så vil man sikkert sige, at det var en helt anden historie – at Grækenland er et selvstændigt rige, og at Grønland kun er en landsdel og en meget lille brik i et stort spil. Over for denne indvending kan henvises til det, man i Fællesskabet kalder „aktiv regionalpolitik“, d. v. s. en bevidst politik, der tilsigter udvikling af mindre udviklede områder inden for Fællesskabet. Denne regionalpolitik bygger meget væsentligt på lignende idéer som dem, vi kender fra Grækenlands-aftalen. Iøvrigt ligger genstanden for ét af Fællesskabets udviklingsprogrammer lige uden for Grønlands dør. Det er de franske øer St. Pierre et Miquelon umiddelbart syd for Newfoundland. Her er der ved at blive udviklet en moderne fiskeindustri, som ligger svært på linie med det, som vi er i gang med i Grønland – men dog i væsentlig større stil. Et nærmere studium af disse øers status under Fællesskabet og af tilsvarende forhold for de hollandske områder Surinam og de hollandske Antiller vil sikkert åbenbare særordninger, som også vi i givet fald kan lære af.

15. Fremtidsperspektiver.

Fra et grønlandsk synspunkt kan man sikkert græde tørre tårer, hvis det skulle trække ud med Danmarks tilslutning til Fællesmarkedet, fordi det vil give det grønlandske samfund den forlængede overgangs- og tilpasningstid, som vi har så hårdt brug for.

Skulle forhandlingerne derimod blive optaget igen, så må vi erkende, at det danske landbrug vejer tungere til end det grønlandske fiskeri. Denne realistiske vurdering er dog ikke alt, hvad der kan siges i denne sag, fordi vi ved, at Grønlands vel ligger samtlige politiske partier og også regeringen meget på sinde, og at man derfor vil gøre en virkelig indsats for samtidig at varetage den grønlandske landsdels interesser så godt og effektivt som overhovedet muligt.

På den anden side må man i Grønland gøre sig klart, at der ikke er nogen vej udenom, og at der ikke findes noget alternativ til internationalt samarbejde. Moderne produktionsteknik kræver store markeder eller intimt samarbejde mellem de små markeder – helt bortset fra at den politiske situation heller ikke byder på særlig gunstige muligheder for individualister. Internationalt samarbejde er for os alle en nødvendighed, men endnu består en begrænset valgmulighed.

Den umiddelbare og naturlige reaktion på standsningen af Fællesmarkedsforhandlingerne har været, at der pustedes nyt liv i EFTA. Det siger jo næsten sig selv, at „de ydre syv“ må søge at finde egne løsninger, når de så hårdt og brutalt sættes på porten af „de seks“. Den gamle politiske individualisme vil vel nok blusse op en stund, men man må forudse, at der i det lidt længere løb blandt „de ydre syv“ vil være stærk tendens til at gå meget langt med toldreduktioner og andre lettelser for samhandelen. Dermed vil EFTA – hvis Fællesmarkedsforhandlingerne ikke forholdsvis hurtigt kommer igang igen – mere og mere få karakter af en toldunion. Man vil sikkert samtidig holde sig på linie med udviklingen inden for Fællesmarkedet, så der ikke opstår uovervindelige vanskeligheder for senere sammenkobling af EFTA og Fællesmarkedet.

Måske vil dette også kunne medføre en positiv udvikling på andre internationale samarbejdsområder. Den internationale toldunion GATT⁶ har jo ikke haft særlig meget at gøre, medens bestræbelserne for toldreduktioner samledes i „de seks“, men hvis der nu kommer en tilsvarende udvikling igang inden for „de ydre syv“, kan bevægelsen nemt brede sig videre ud til den langt større kreds af lande, som er med i den internationale toldunion.

Hertil kommer så, at den atlantiske samarbejdsorganisation OECD (Organization for Economic Cooperation and Development), hvor Vesteuropas lande samar-

⁶ General Agreement on Tariffs and Trade.

bejder med USA og Canada om udvikling af Vesteuropa og af de underudviklede lande, måske også får bedre vilkår, når der kan spilles på to grupper i stedet for en enkelt, men til gengæld stærk og mægtig partner.

Alt i alt skal man derfor vel ikke være alt for ked af den vending, udviklingen har taget. Den var uventet, og den føles højst ubehagelig af visse erhverv, men fra et helhedssynspunkt kan netop denne tænkepause også have sine positive sider.

